

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВОТО НА ДИЛЕМАТА ЗА СИГУРНОСТ – ИЛИ КАКВО НЕ ИСКАМЕ ДА ЗНАЕМ ЗА СИГУРНОСТТА?

Проф. д-р, полк. (о.з.) Стойко Стойков, Национален военен университет „Васил Левски“ – гр. Велико Търново, Институт „Научно-изследователска и иновационна дейност“, Правно-исторически факултет, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

„За сигурността трябва да се плаща, а за липсата ѝ – да се разплаща, защото най-бързо ни застига онази опасност, която с великодушие пренебрегваме!“

Каква е истинската същност на съдържанието, влагано в понятието „сигурност“ в съвременните реалности, и защо хората толкова много се нуждаят от нея?

Вероятно това е едно от най-често употребяваните съвременни понятия. Сигурността е фундаментално понятие в теориите за обществените отношения, без което не могат да се построят техните основни конструкции. Именно поради това е трудно да се изброят дадените за нея многобройни определения, още повече, че на пръв поглед то изглежда очевидно и за незанимаващи се с наука хора.

Понятието за *сигурност* е с няколко хилядолетия по-старо от държавите с претенции да играят ключова роля в новото демократично управление на света, а концепцията за „национална сигурност“ за тяхно сведение води своето начало не от тях самите, а от разцвета на Римската империя.

Разглеждането на национална сигурност като сложна обществена система със силата на императив изисква възприемането на процесите и явленията, които я съставляват в единство, цялост, взаимосвързаност и противоречивост.

В сферата на международните отношения съвременните дебати, относно дефинирането на понятието *сигурност* се фокусират предимно около необходимостта от разширяване и задълбочаване на концепцията и конкретизиране на обекта на изследване.

В повечето теории се отделя внимание на нормативни въпроси като: *Сигурност за кого? Сигурност на какво? Сигурност с какви средства? Сигурност според какви норми?*

На по-заден план остават значими проблеми като: *Каква е същността на понятието сигурност в условията на съвременните заплахи? Каква е представата на обществото за сигурността? Възможно ли е да се определят общи характеристики на понятието*

сигурност на базата на многобройните дефиниции за него? Възможно ли е да се използва дадена концепция като отправна точка за вземане на по-добри решения в сферата на сигурността?

Сигурността може да се представи, от една страна, като безспорна ценност, без която животът е немислим, и същевременно, от друга страна, като широко дискутирано понятие, което получава многоаспектни интерпретации от древността до наши дни.

Учени изследователи за нуждите на своите научни трудове определят сигурността като комплексно понятие, съдържащо в себе си „отсъствие на опасност, увереност на индивида, обществото и държавата, че тях ги охраняват от възможни опасности; други – като общност на политически цели, стратегии, методи, които служат за предотвратяване на войната при запазване на способността на политическо самоопределение“.

Съществуват различни класификации на отделните аспекти на сигурността, т.е. на видовете сигурност. Ще приведем тук три от тях.

Първата класификация се прави по основните компоненти на сигурността. Тя е свързана със спектъра на рисковете и заплахите към нея. При тази класификация сигурността бива политическа, военна, икономическа, финансова, социална, демографска, информационна, етническа, религиозна, екологическа и др.

Втората класификация поставя акцента върху способа, по който се „атакува“ сигурността – дали чрез материално въздействие, т.е. твърда сигурност (*hard security*), или чрез нематериално влияние (*soft security*) – преводът от английски тук е буквален и съзнаваме, че с него съдържанието се изкривява. При твърдата сигурност заплахата е по-директна, по-откровена и по-груба и се работи с измерими величини / потенциали: сила, натиск, армия, мощ – това са *sticks*, т.е. „тоягите“, санкциите, наказанията и др., докато при меката сигурност заплахата е по-индиректна, по-префинена и по-коварна и имаме манипулация, дезинформация, идеи, идеологии: това са *carrots*, т.е. „морковите“, поощренията, наградите.

Третата класификация се прави според посоката, от която идват заплахите, опасностите и предизвикателствата към сигурността: дали от фактори, източници, субекти извън националната държава, или в нея – и тя дели сигурността на външна и вътрешна.

Според етимологията си думата „сигурност“ (*security*) има две основни значения:

- от латинската дума „*securus*“ – („*se*“ – „без“ + „*cura*“ – „грижа“), *сигурен, осигурен*. В класическият смисъл думата „сигурност“ произлиза от латинската дума „*securitas*“ и означава състояние на

спокойствие или липса на грижи, т.е. сигурност = състоянието да бъдеш сигурен или свободен от опасност, страх и безпокойство;

- втората интерпретация произлиза от латинската дума „se-curus“ („se“ – „без“ и „curus“ – „тревога, безпокойство“ и означава освобождение от тревога, безпокойство или мирно състояние без никакви рискове и заплахи.

Думата „сигурност“ (security) обхваща широк спектър от значения, от „да се чувстваш сигурен“ до „да се чувстваш защитен“ или „състояние без рискове и тревоги“.

Комплексното и сложно понятие „сигурност“ дефинира проблем с прекалено широк обхват, което позволява различни интерпретации, най-често провокирани в зависимост от интересите (които твърде често не са само научни) на самите участници в дискусиата.

От времето на Платон и неговия ученик Аристотел е обичайно да се смята, че „една идея е винаги по-богата от едно понятие“. В Платоновата школа – Академията, полагайки научния поглед към света, под родовото понятие „сигурност“ се разбира „невъзможност да се нанесе вреда и защита на всеки човек и обкръжаващата го среда от извънредна опасност“. Разбира се, днес никой не е длъжен да започва и още по-малко да завършва защитата на своята научна теза с Magister dixit „Учителят каза“ – формулата, с която векове са започвали и свършвали теоретичните прения! Днес под последната дума се има предвид обосноваването в своята действителност мислене, „мисловната система-наука“, която според Аристотел е „търсене на началата и причините“.

Всички хора по природа се стремят да се доберат до знанието и действието, възникването и промяната започват да се разкриват при питането „ЗАЩО?“. Александър Македонски, възцарявайки се на престола, никога не забравил учителя си Аристотел и завладявайки познаваемия свят, при всеки поход специална част се грижела да доставя на Аристотел данни за земи, екземпляри от животни и растения, книги и технически устройства. Именно из масива на тогавашното знание се е родила прословутата Аристотелова библиотека – разтворената книга на света, и са се прокаравали пътеките на днешните науки.

Родоначалникът на теорията за международните отношения Ханс Моргентау посочва, че *националната сигурност* е „интегритет между националната територия и нейните институции“. Според него тя представлява „необходима система от мерки за поддържане на оцеляването и просперитета на националната държава чрез

упражняването на икономическата, политическата и военната власт и дипломатията“¹.

Сигурността е сложна система от висш порядък в широкия смисъл на думата и представлява състояние, което осигурява гарантирана защита с различни способности и средства на жизненоважните (коренните) интереси на личността, обществото и държавата (обект, субект) от всякакви (външни, вътрешни, екологични и др.) заплахи и те могат да осъществяват своето развитие и прогрес.

Най-общото определение за сигурност гласи: „начини и средства, предназначени да защитават хората и тяхната собственост от разнообразни заплахи, включително от престъпност, пожар, произшествия, шпионаж, саботаж, преврат или нападение.“²

Понятието *сигурност* предизвиква винаги повишен интерес и нито един въпрос, свързан с това понятие, не намира еднозначно и окончателно решение, а често само поставя необходимостта от задълбочен теоретичен и комплексен подход. При разработването на който и да е проблем, свързан с *националната сигурност*, личи необходимостта да бъдат взети под внимание нивото на обществено-политическите отношения, поставената цел, нормативно-правната регламентация, състоянието на определящите обществени и управленски елементи и др.

„Сигурността е характеристика на всяка система и тя е нейната способност да се съхрани при промяна на средата, условията и обстоятелствата, от които зависи; да функционира и развива оптимално, т.е. при най-малък разход на ресурси да осъществява заложените в нея закономерности и цели.“³

Сигурността е равновесие.

Ако дадена система е в неравновесие или в такова неустойчиво равновесие, при което и най-малкото въздействие върху ѝ може да я извади необратимо от него, логично не може да се говори за сигурност на тази система. Ако обаче системата е в устойчиво равновесие, така че при всяко въздействие тя, дори да се отклони от равновесното си положение, след кратки колебания да се връща в него, то тогава казваме, че тя има достатъчно сигурност.

В този смисъл сигурността е мярка за устойчивостта на равновесното положение на системата. Една система е в състояние на сигурност, когато:

¹ Hans Joachim Morgenthau – „Politics among Nations. The struggle for Power and Peace“ – 1948.

² Енциклопедия „Британика“, 1997.

³ Проданов, В. Вътрешната сигурност и националната държава. Военен журнал, 1995 г., бр. 2, с. 9.

- няма въздействия, които могат да я извадят от равновесното ѝ положение;

- системата има ресурси да предотврати възникването на въздействия, които могат да я извадят от равновесното ѝ положение;

- ако такива въздействия възникнат, системата има ресурси, с които да ги управлява и неутрализира, така че да запази равновесното си положение.

В първия случай се подразбира, че не съществуват никакви въздействия върху системата или, ако съществуват, то те от гледна точка на сигурността ѝ са незначителни. Подобна сигурност може да бъде наречена „пасивна“, защото до голяма степен е гарантирана без прякото участие на системата.

За разлика от нея, сигурността във втория и третия случай може да бъде наречена „активна“, защото, за да бъде гарантирана, от системата се изискват определени усилия. Във втория случай става дума за въздействия, носещи в себе си потенциал за значително нарастване, ала системата е в състояние да блокира това развитие или да го държи под контрол, така че критичната точка, след която тя излиза от равновесното си положение, да не бъде достигната. В третия случай въздействията са под критичната точка, но системата извършва такава трансформация, чрез която усилва потенциала си и съумява да ги парира и управлява успешно.

Г. Стефанов нарича сигурността, описана в първите два случая *безопасност*. Условно сигурността в тях може да бъде наречена съответно „абсолютна“ и „относителна“. По подобен начин сигурността в третия случай авторът нарича „*състояние на гарантирана надеждност*“. В резултат от анализа на различните ситуации „най-общо може да се приеме, че сигурност има, когато основните потребности, ценности и интереси на системата не са застрашени от такива въздействия, които системата да не може да управлява и неутрализира“.⁴

Сигурността е основна потребност.

Според Арнолд Уолфърс сигурността, подобно на благосъстоянието, е сред основните социални ценности.⁵ Според йерархията на потребностите на Абрахам Маслоу на второ място е нуждата от “безопасност” и “сигурност”. Тази нужда е непосредствено над физиологичните потребности - глад, жажда, сън и др., които отразяват в крайно слаба степен индивидуалността на личността.

⁴ Стефанов, Г. Теория на международна сигурност. С., 2005 г., с. 9.

⁵ Уолфърс, А. Европейски журнал за международни отношения, 1998 г., бр. 2, ст. 233.

Нуждата от сигурност е първата, в която осъзнато се проектира човешката индивидуалност и която поражда у човека стимул за взаимодействие с другите хора, подбуди за себеизява и творчество. Джон Бъртън като привърженик на тезата за транснационалните отношения представя визуално международните отношения и системата им като паяжина, в която „сигурността е сред базисните индивидуални и групови потребности, и то такива, които се отстояват независимо от цената“.

От средата на 60-те години започна формирането на нова методология, чрез която да се обединят и структурират подходите за изучаването на функционирането на такива свръхсложни системи, каквито са съвременните общества и тяхната сигурност. Джон Мил определя сигурността като „интерес от висш порядък“⁶, при който обективната страна на сигурността съществува в пряка връзка с интереса, с осъзнатата потребност.

Днес сигурността се определя в много по-широки граници, отколкото в края на XX век. В периода на Студената война това понятие е свързвано предимно с военните аспекти на сигурността. В центъра на тази сигурност са ядрената и конвенционалната мощ на страните членки на НАТО и от друга страна – на Варшавския договор.

В съвременните условия сигурността има военни, както и невоенни (хуманитарни) аспекти. Процесът на демократизация, зараждането на нови сили, екологичните опасности, ядрените заплахи, бегълците, икономическата нестабилност и др. фактори водят до една крехка, нестабилна сигурност в повечето страни.

Националната сигурност има приоритет за държавата и определя основните цели и програми на нейното развитие, като формира стратегическите задачи на вътрешната и външната политика на държавата в защита на националния интерес.

В най-обобщен вид под „национална сигурност“ на отделна страна, съгласно устава на ООН⁷, се разбира „динамично състояние, при което за държавата и обществото не съществува пряка опасност от въоръжено нападение, политически натиск или икономическа принуда, така че те свободно да осъществяват своето развитие и прогрес“.

Всяка държава, в зависимост от нейния международен статут, политически и икономически суверенитет и специфични национални ценности и интереси, определя националната си сигурност. „Стратегията

⁶ И. Пеев, Психологически аспекти на сигурността, Сигурност чрез партньорство и интеграция // България, НАТО и европейската архитектура на сигурност, С. 1996, с. 33-46.

⁷ Устав на ООН (Charter of the United Nations) – влиза в сила в съответствие с чл. 110 на 24.10.1945 г., в сила за България от 14.12.1955 г.

за национална сигурност на САЩ се основава на тясно очертания американски интернационализъм, който отразява единството на нашите ценности и национални интереси. Целта на стратегията е да помогнем на света да стане по-мирен, но и по-сигурен. Тази цел ще постигнем по пътя на прогреса, постигане на политическа и икономическа свобода, на мирни взаимоотношение с другите страни и зачитане на човешкото достойнство.”⁸

В Закона на Руската федерация „За сигурност“ националната сигурност е дефинирана като „състояние на защитеност на жизнените интереси на личността, обществото и държавата от вътрешни и външни заплахи“.⁹

В националната концепция за сигурност на Република Латвия, одобрена от парламента на страната през месец януари 2002 г. „националната сигурност на Република Латвия е способността на държавата и обществото да защитят и обезпечат националните си интереси и основни ценности“.¹⁰

Сигурността на всяка система, в това число и на системата за национална сигурност, е такова състояние, при което е гарантирано нейното нормално съществуване и са надеждно защитени жизненоважните ѝ интереси. Ако възникне заплаха за тези интереси, системата може да започне да изпитва недостиг на сигурност и да премине в състояние на несигурност. За защита на жизненоважните интереси се жертват огромни ресурси, особено тогава, когато само по този начин системата може да гарантира своето съществуване и развитие.

Липсата на доверие е главното, което носи несигурност и превръща взаимните страхове и подозрения в сбъдващо се предсказание. В тази връзка са интересни думите на Едуард Грей за причините за Първата световна война: „Въоръжава ли се една държава, същото е длъжна да прави и другата. Когато една от държавите трупа оръжие, останалите не могат да останат беззащитни и така да я изправят пред съблазните на агресията... Огромното нарастване на въоръженията в Европа, чувството за несигурност и страх, които те пораждат, това е, дето прави войната неизбежна.“¹¹

Несигурността много повече от сигурността е базисната, изходната и водеща величина. В несигурността, за разлика от сигурността, винаги преобладава не статиката, а динамиката. Тя

⁸ Информационен бюлетин на НСС-МВР, бр. 62, ноември 2002, с. 8.

⁹ Годжев, К., Геополитика. М., Международной отношения, 1997, с. 201.

¹⁰ Стратегии за колективна и национална сигурност. Сборник, Академия на МВР, С., 2005, с. 301.

¹¹ Стойнешка, Р. и Илия Пеев, Икономическа психология, Варна, с. 55.

поражда импулси за действие, съпротивлява се срещу статуквото, срещу пряката и непреодолима връзка между причина и следствие.

Националните ценности са най-стабилният елемент и имат основно значение. Те се формират в хода на историческия процес и развитието на материалната и духовна култура на обществото. Тези ценности са фундаментални норми, които позволяват на човека да избере своя позиция, да определи линията на поведението си в жизненозначими ситуации. Основните национални ценности са любов към Родината, държавно единство, семейство, свобода на личността, демокрация, материално благосъстояние на държавата, териториална цялост, социална справедливост, саможертвеност в защита на Родината, духовност.

Националните интереси са комплекс от непреходни ценности и политически мотиви за поведение във вътрешно- и външнополитически аспект, който отразява стремежа на нацията за съществуване и просперитет. Националните интереси са официално изразените, осъзнати, обективни потребности на обществото, произтичащи от националните ценности и насочени към съхранение, създаване или постигане на благоприятни условия за неговото стабилно съществуване и устойчиво, прогресивно развитие.

Критериите, които определят подреждането на националните интереси, се основават от една страна на йерархията на националните ценности, а от друга – от допустимата цена, която може да се плати за тяхната защита. В съответствие с тези критерии най-значимите жизненоважни интереси са свързани преди всичко със съхраняването, умножаването и защитата на националните ценности.

Жизненоважни национални интереси са запазване на суверенитета, независимостта и териториалната цялост на страната чрез създаване и функциониране на ефективна система за сигурност и отбрана; укрепване на единния характер на българската държавност; създаване на възможност за водене на самостоятелна външна и вътрешна политика; изграждане и развитие на демократично гражданско общество; запазване и развитие на духовните традиции на нацията; спиране и постепенно преодоляване на бедността; ограничаване на престъпността в социално допустими граници и др.

Под „национален интерес“ се разбират реални или преследвани нужди и желания от страна на една суверенна държава в отношенията ѝ с други суверенни държави, които образуват обкръжението, в което тя функционира. Очевидно държавата отдавна не се справя убедително с основните си задължения по обществения договор. Тя вече не може да гарантира сигурността на гражданите от външна опасност – дори изглеждащите всемогъщи САЩ се оказаха в началото на XXI век

уязвими и не съумяха да спестят на своите граждани шока от терористичните атаки в Ню Йорк и Вашингтон на 11 септември 2001. Тяхната съдба беше последвана от Великобритания, Испания, България, Русия, Франция, Турция.

Оказва се, че съвременната държава не е в състояние да гарантира и вътрешната сигурност на гражданите. Но във всички свои действия тя трябва да спазва святата максима, че: „*Тези, които биха се отказали от основна своя свобода, за да си купят малко временна сигурност, не заслужават нито свобода, нито сигурност!*“¹²

Други концепции за сигурността в икономически аспект я определят като „обществено благо“, достъпно еднакво за всеки член на обществото.

Всяка организация в сектора за сигурност, независимо от нейното положение в националното пространство, предназначението ѝ и с какво се занимава, целите, които преследва, за да съществува и се развива, трябва по необходимост да получава определени ресурси от външната среда, от една страна, както и да доставя своя продукт (стока, услуга, публично благо или обществен продукт) на външната среда, от друга страна – организациите в публичния сектор предоставят на гражданското общество търсените от него публични блага.

Именно произведените от различните типове организации и предоставени във външната среда стоки, услуги, публични блага или продукти представляват онази връзка на всяка от организациите с външната им среда, която изразява смисъла на тяхното съществуване.

Често анализатори на пазарното общество твърдят, че на пазара купувачът приема ролята на „цар“, защото купува само онова, което му харесва, разбира се, доколкото може да си го позволи в рамките на разполагаемия си доход и в зависимост от собствените предпочитания, вкус и принадлежност към определена потребителска култура.

Освен това за всеки купувач е естествено да допуска грешки, да се заблуждава в избора си (ако не е външно манипулиран) на стока или услуга, доколкото не е успял да намери точно стоката (услугата), която най-добре отговаря на потребностите или на дохода му, но в крайна сметка изборът е неговото право на самостоятелен субект.

Ето защо, в пазарното стопанство би следвало да се произвеждат само продукти, за които има купувачи. В този контекст е наложително да се представи и анализира онова, за което купувачът (гражданинът и гражданското общество) плаща, тъй като именно продуктът *сигурност* е изходната точка в определянето на стратегията на отделните организации в интегрирания национален сектор за сигурност.

¹² „The Christian Science Monitor“ – Bendzhamin-Franklin.

От друга страна, скъпата „продажба“ или доставка на публичното благо *сигурност* в значителна степен е в резултат на дейността на голям брой организации като преки производители на сигурност, ползващи ограничени ресурси (сили, средства и методи).

Подобна гледна точка, привнесена в рамките на въоръжените сили, които пряко произвеждат отбранителния продукт, се екстраполира неблагоприятно, особено по отношение на силно ограничените ни национални ресурси и условията за функциониране и развитие на образователно-научните звена в сектора за сигурност и отбрана. Там не само се произвеждат необходимото образование и квалификация за човешките ресурси в държавната администрация и в сектора за сигурност, но и се формират научна продукция и експертиза, които не биха могли да бъдат произведени в „неакадемична“ (т.е. административна) среда.

За разлика от бизнес сферата, в сектора за сигурност продуктите не са твърде разнообразни. Напротив, по производствено-технологични причини и по начина на неговото колективно и дори обществено потребление отбранителният продукт е общо взето хомогенен. Но при отчитане на съвременната тенденция за засилване на проявите на разнообразни заплахи, включително на асиметричните, е наложително продуктът „сигурност“ вътрешно да се реструктурира и усложнява, като се отчита, че колективната му употреба се извършва при различни обстоятелства.

С достатъчно основание може да се твърди, че политиката за национална сигурност и стратегическият мениджмънт на организациите от сектора за сигурност трябва целенасочено да работят за адекватен и социално ползотворен авторитет на публичните продукти, които предоставят на гражданското общество.

Динамиката в промяната на съвременната среда за сигурност налага адаптиране и преосмисляне на основната роля и задачите на военния фактор като един от гарантите за запазване на световната сигурност на съвременния етап.

Военното участие в многомерния характер на общата система за сигурност излезе от рамките на традиционната съюзна и териториална отбрана и пренасочи своя фокус върху предотвратяването на конфликти, управлението на кризи, стабилизиращи операции, налагането и поддържането на мир, следконфликтното възстановяване, хуманитарната помощ и подкрепа.

„Отбрана“ и „Сигурност“ като понятия все повече се отдалечават едно от друго по дух, смисъл и съдържание. В управлението и защитата на държавата „Сигурността“ е преди всичко заявен приоритет на политиките, а „Отбраната“ – задължение, вменено като приоритет на

военните, но напоследък „Отбраната“ не е само военен проблем – тя все повече става политически проблем, защото „политиката за сигурност преследва политически цели, а отбранителната политика – военни цели“.

Реалистичната теория за международните отношения разглежда като централен проблем т.нар. „дилема на сигурността“, според която всяка страна се стреми да максимизира своята сила, за да максимизира оттам и защитата на националната си сигурност. В системата на обществено устройство, където няма по-висш авторитет от държавата, това означава държавите да поддържат „злокобната спирала на увеличение на своята сигурност“, което намалява сигурността им като цяло.

Очертаният обхват на сигурността неизбежно изисква изясняване на източниците на заплахи и традиционно защитните институции, специализирани според вида на заплахата и рисковете от нея. Националната сигурност е и трябва да си остане поле на доминираща дейност и отговорност на държавата.

Една от водещите тенденции в международната сигурност е нарастващата роля на природни, антропогенни и техногенни (съчетание на технологии и човешка дейност) фактори, бедствия, аварии и катастрофи и необходимостта от все повече ресурси за тяхното ранно сигнализиране, превенция, своевременно реагиране, противодействие и ликвидиране на последиците.

Анализът на понятието „сигурност“ не би бил пълен, ако не се спрем на задълбочаващите се нейни различия и разминаването ѝ с две други важни понятия – „мир“ и „отбрана“. Понятия, с които сигурността доскоро се смяташе за близка и почти идентична.

В Устава на ООН¹³ съчетанието „мир и сигурност“ се употребява 105 пъти. Така че на практика в този исторически документ „Мирът“ и „Сигурността“ са синоними. Тогава трудно би било другояче, след като светът тогава е още в развалини след най-унищожителната война в историята.

Днес обаче има ли сигурност, има и мир, но обратното вече невинаги е вярно. Историците твърдят, че световна война имаме тогава, когато в нея са намесени повечето от големите държави от различни континенти в света. В Първата световна война официално са замесени *16 държави от три континента*, във Втората – *45 от четири континента*. Има ли сега такава световна война, след като *60 държави участват в коалицията срещу „Ислямска държава“*, а сред бойците на

¹³ Устав на ООН (Charter of the United Nations) – влиза в сила в съответствие с чл. 110 на 24.10.1945 г., в сила за България от 14.12.1955 г.

Даеш има граждани от 86 държави от всички континенти?! Ежегодно в света насилствено са убивани близо 500 000 души, през 2015 г. в терористични атаки са били убити 28 328 души.¹⁴

Според Глобалния индекс за мир¹⁵ икономическата цена на насилието в света през 2012 г. е 9,46 трлн., или 11 % от световния БВП, а през 2015 г. тя е вече 14,3 трлн., или 13,4 % от световния БВП, при което броят на загиналите от тероризъм се е увеличил с 80 % в сравнение с 2014 г., като само в 69 държави не е регистрирана терористична атака.

Световните разходи за въоръжаване растат и през 2015 г. са били вече 1,676 трлн. долара. На 26 юли 2016 г. сп. „Нейшън“ (The Nation) написа: „Светът може да е в хаос, но американската оръжейна индустрия печели от това“, защото, ако преди две десетилетия тя е държала от една трета до половината от световния оръжеен пазар, през 2011 г. тя вече държи 70 % и тенденцията продължава нагоре.

Сигурността е много повече от мира, в което ни убеждават недвусмислено думите на Джон Кенеди: ***„Грешките във вътрешната политика могат да струват най-много няколко човешки живота, докато тези във външната политика могат да се измерят с гибелта на цяла нация. Но проблемите на света не могат да бъдат решени от скептици или циници, чиито хоризонти са ограничени от очевидните реалности. Нуждаем се от хора, способни да мечтаят за неща, които никой не е виждал.“***¹⁶

Карл Дойч пише за друг един своеобразен „Закон на Паркинсон“ за националната сигурност: чувството за несигурност на една нация нараства успоредно с нейната сила / мощ (power)¹⁷. Колкото повече мерки за да гарантира своята сигурност предприема тя, толкова по-несигурна тя се чувства.“ Като всеки друг „закон“, и този е парадоксална интерпретация на отлично познат факт. Чувството за несигурност зависи и от реалните заплахи, и от начина, по който системата ги усеща, оценява, асимилира. Страхуваният се едва ли ще спре да се страхува, ако убедено и убедително му повтаряме: „Няма нищо страшно!“

¹⁴ Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI): The conflict horizon: Today and beyond - <https://www.sipri.org/>

¹⁵ Глобалният индекс на мира се изготвя от Института за икономика и мир в Лондон. Изследването обхваща 163 държави, в които живее 99,7 % от населението на планетата.

¹⁶ Джон Фицджералд Кенеди (1917-1963) – 35-ият президент на САЩ (1961-63).

¹⁷ Карл Дойч – Комуникативна теория за нацията – „Национализъм и социална комуникация“ – 1953 г.

Повечето от изследователите на проблемите на сигурността изтъкват, че за нея е трудно да се даде единна дефиниция. В зависимост от различните школи и конкретните изследователски нужди за сигурността се дават различни определения, които в голямата си част имат подобно съдържание, но в които се дава предимство на различни елементи. На основата на техния анализ може да се обобщи, че сигурността е основна необходимост на държавата и другите субекти на социалния живот; цел на дейността на държавата; състояние на липса на заплаха за основните ценности на държавата и нацията; възможност на дадена нация (общество, личност) да защитава своите ценности от заплаха.

При изследването на понятието „сигурност“ обикновено то се разглежда във връзка с понятието „система“ като интегрирана общност от взаимосвързани елементи. На Аристотел, който поставя началото на формалната логика, принадлежи твърдението, че „цялото е по-голямо от сумата на неговите части“, с което той, неподдал се на мистицизъм и крайности, остава гласът на практичния здрав разум.

Аристотел разделя човешкото знание на три вида: теоретично (обхваща това, което днес наричаме „наука“), техническо (обхваща занаятите и изкуствата) и практическо знание (обхваща сферата на морала и политиката). В съответствие с това разделение той говори и за три вида науки (epistēmai): теоретически (метафизиката, физиката, математиката, психологията), технически (реториката, поетиката) и практически (етиката и политиката). Целта на теоретическите науки е знанието заради самото знание. Целта на техническите науки е създаването на красиви и полезни предмети. Целта на практическите науки е постигането на доброто за индивида (сферата на морала) и за обществото (сферата на политиката)¹⁸.

Интерес за настоящото изследване представляват системи, чиито характеристични свойства са синергетичен резултат от съответните характеристики (или свойства) на съставните им части. Синергетичният ефект е налице, когато величината, с която се измерва резултатът от взаимодействието на няколко елемента, е по-голяма от механичния сбор на техните величини. Според някои автори същността на синергетичния ефект е в спонтанната самоорганизация на сложните системи, възникваща в резултат на взаимодействието на техните структурни звена, при което системите като цяло придобиват качествено нови свойства, невъзможни за постигане от отделните им части.¹⁹

¹⁸ Аристотел-Метафизика-http://phls.uni-sofia.bg/documents/articles/2170/Aristotle_Metaphysics.pdf.

¹⁹ Семерджиев, Ц. Стратегически ръководител и колектив, Военен журнал, 1999 г., бр. 3, с. 16.

Прилагайки системния подход и неговата методическа база при разглеждането на проблема за сигурността, проф. В. Проданов твърди, че: „Сигурността е характеристика на всяка система и тя е в нейната способност да се съхрани при промяна на средата, условията и обстоятелствата, от които зависи; да функционира и се развива оптимално, т.е. при най-малък разход на ресурси да осъществява заложените в нея закономерности и цели.“²⁰

Във всички досегашни общества са съществували и съществуват повече или по-малко противоречия между сигурността на всяка от тези системи – гарантирането на сигурността на една от тях става за сметка на ограничения в сигурността на друга. Сигурността на държавата нерядко се постига за сметка на ограничения върху сигурността на отделни социални групи и на гражданите, сигурността на едни социални групи – за сметка на сигурността на други социални групи, сигурността на нацията – за сметка на сигурността на държавата или обратно.

Поуката от горните твърдения за нашата държава е ясна – да бъде страна, която има интереси, и да се бори за тяхната защита. Това може да стане, когато тя има визия за сигурността си и за нейната защита. Защото сигурността на системата е състояние, при което е гарантирано нейното съществуване и са защитени надеждно жизненоважните ѝ интереси. Съществува ли заплаха за тези интереси, системата се намира в състояние на несигурност. Затова за защита на жизненоважните интереси се отделят значителни ресурси, като само по този начин системата може да гарантира своето успешно съществуване и развитие.

От Концепцията за национална сигурност на Република България²¹ следва, че националната сигурност е *състояние и действие*. Но националната сигурност е и *система*, насочена към повишаване на усещането за сигурност сред гражданите чрез създаване на необходимите условия и предпоставки за гарантиране на националните интереси, ограничаване на въздействието от рисковете и заплахите и оптималното разпределяне на ресурсите.²² Политиката за национална сигурност е комплекс от взаимносвързани приоритети и секторни политики, които имат еднакво значение и еднакво влияние върху системата за национална сигурност. Те са равнопоставени, а тяхната роля и място в конкретни ситуации и периоди се определя в зависимост от динамиката на средата за сигурност и необходимите действия за реализиране на националните интереси.

²⁰ Проф. д.ф.н., Васил Проданов, Новата Студена война и ние в нея.

²¹ Концепция за национална сигурност на Република България. Документът е приет с Решение на Народното събрание от 16.04.1998 г. и е валиден до края на 2010 г.

²² Стратегия за национална сигурност на Република България. Документът е приет с Решение на Народното събрание от 08.03.2011 г. и е валиден до края на 2020 г.

В чл. 2 на основния закон от пакета законопроекти в сферата на сигурността е посочено, че „национална сигурност е динамично състояние на обществото и държавата, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред на страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите и основните права и свободи на гражданите, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети”.²³

По смисъла на този закон „риск за националната сигурност“ е вероятността за промяна в средата за сигурност, породена от съзнателно действие или бездействие, която може да доведе до нарушаване на състоянието на националната сигурност, а „заплаха за националната сигурност“ представлява съвкупността от условия и фактори, които непосредствено водят до процеси или събития, нарушаващи състоянието на националната сигурност на Република България.

Наличието или липсата на стратегия е определящо за всички екипи в един бъдещ интегриран сектор за сигурност. Без стратегия всяка политика за сигурност е мъртвородена, а противоречията между отделните елементи в сектора неизбежно стават антагонистични. Тя определя стила, който позволява да се направи правилен избор и надлежно планиране на архитектурата, имаща ролята на скелет в конструкцията на „Вавилонската кула“ на системата за сигурност, която се стремим да построим, много отдавна започнали да си говорим на различни езици.

В исторически план в различни периоди съдържанието на сигурността е било различно. В зависимост от господстващите в една система обществени отношения сигурността е имала различен смисъл и важност за различните слоеве на обществото. Обикновено нейно мерило е било отношението между власт и сигурност. И по-точно – отношението Държава – Сигурност.

Главна причина за възникването на държавата е била потребността да се гарантира сигурността (отбраната и обществения ред) на обществото (рода, племето, клана, полиса). Държавата е функция на стремежа на обществото към повече сигурност. В тази връзка Роман Херцог пише: „Сигурността по отношение на враговете винаги е била великолепен мотив за основаване и укрепване на държави“.²⁴

²³ Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност. Обн. ДВ. бр. 61 от 11 август 2015 г.

²⁴ Херцог, Р. Държавата през ранните времена. Произход и форми на управление. С., Лик,

Дълго време се е смятало, че повече държава означава повече сигурност. От един момент нататък, обаче, повече държава престава да значи повече сигурност, дори обратното. Защото освен сигурност се появяват и други ценности и блага – например свободата и човешките права, като основа на демокрацията. С развитието на последната сигурността престава да бъде абсолютна ценност, макар да продължава да бъде обществено благо.

Сигурността е не само резултат от състоянието на обществото, но и сама поражда процеси в него, за които Аристотел предупреждава, че „всеки, който се е замислял над изкуство да се управлява човечеството, е убеден, че от възпитаването на младежта зависи съдбата на цели империи“.

В съчиненията на Аристотел се съдържа идеята, че всяка област от човешкия живот и общество може да бъде подходящ предмет за размисъл и анализ; разбирането, че Вселената не се управлява от слепия случай, от някакво вълшебство или от прищевките на капризни божества, а че явленията ѝ са подчинени на рационални закони; убеждението, че си заслужава човек да изучава системно всяка област на естеството; и увереността, че можем да използваме емпиричното наблюдение и логичното мислене, за да стигнем до определени изводи. И един от тях е, че „свободата е основата на демократичната държава“.²⁵

Годините на демократичен преход за най-голямо съжаление показаха, че държавата е безсилна да се справи с липсата на сигурност. Трафик на хора и стоки, организирана престъпност, политическа корупция, нестабилна държавност в региона и т.н. – това са все елементи от един и същ пъзел. С него не можем да се справим с традиционните методи на вътрешната сигурност или отбраната. Трябва да действаме умно и да използваме енергията си между тях. Но преди всичко трябва да имаме визия за проблемите, които ни заобикалят.

В своето динамично развитие демокрацията задава многопосочност в промяната на сигурността. Сигурността вече не е сама издигната на пиедестал като абсолютна ценност и благо на обществото, а все повече се превръща в негова функция. Основен приоритет за демокрацията като процес на обществено съзидание и управление винаги е сигурността на обществото, на управляваните.

Така, както революцията изяжда своите деца в драмата на Бюхнер²⁶, то и държавата може да „изяде“ сигурността на своето

1997, с. 87.

²⁵ Аристотел – Метафизика – http://phls.uni-sofia.bg/documents/articles/2170/Aristotle_Metaphysics.pdf.

²⁶ Георг Бюхнер, Смъртта на Дантон: „Революцията е като Сатурн – тя поглъща собствените си деца.“

общество, защото „Държавата е следствие от сигурността, но и обратното твърдение също е вярно – Сигурността е следствие от Държавата – само така тя е можела да бъде надеждно и оптимално гарантирана.“²⁷

Понятието „национална сигурност“ се появява най-напред в американската политология. За първи път определението „национална сигурност“ е употребено от президента на САЩ Теодор Рузвелт в обръщение към Конгреса, обосновавайки присъединяването на зоната на Панамския канал с интересите на националната сигурност.²⁸ А първото определение на националната сигурност в категориите на „националните интереси“ е дадено от Уолтър Аниман: „Държавата се намира в състояние на сигурност, когато не ѝ се налага да принася в жертва своите законни интереси, за да избегне войната, и когато тя е в състояние да защити при необходимост своите интереси чрез водене на война.“²⁹

Националната сигурност като категория е динамично състояние, при което за държавата и обществото не съществува пряка опасност от въоръжена агресия, политически диктат или икономическа принуда. Ако все пак такава се появи, то те ще бъдат надеждно защитени. Тя отразява връзката на сигурността с нацията, с определена териториално-държавна общност, характеризира състоянието на тази нация като цялостна система, включваща обществените отношения и общественото съзнание, обществените институти, съдействащи или препятстващи реализацията на националните интереси. На националната сигурност са присъщи специфични политически, икономически, социални, етнически, духовни, военни, информационни и екологични компоненти, всеки от които самостоятелно или в съчетание с другите, както и с редица странични фактори, може да се окаже критичен за държавата.

На базата на разгледаните до момента определения едно универсално определение на понятието „национална сигурност“, извеждайки ключовите ѝ характеристики, е именно, че тя е:

- състояние на нацията, държавата, структури и подструктури;
- състояние на динамично равновесие;
- състояние на дадена нация, което дава достатъчно гаранции за: запазване на териториалната цялост на държавата, поддържане на международните и междудържавните връзки на нацията на основата на нейните национални интереси, запазване на собствените национални ценности, съхраняване на системата и институциите на управление от външно и вътрешно деструктивно въздействие.

²⁷ Н. Слатински. Съдържание и измерения на категорията сигурност.

²⁸ Аверьянов, Ю. Энциклопедический словарь, 1993, с. 197.

²⁹ Петровский, Вг., Доктрина Национальной безопасности в глобальной стратегии США, М., Международные отношения, 1980, с. 323.

Защитата на националната сигурност е свързана със защитата на интересите на държавата. Държавата е най-важното и най-ефективното средство за защита на националната сигурност. Защитата на националната сигурност е функция на държавата като цяло и тя се осъществява от нейните законодателни, изпълнително-разпоредителни и съдебни органи в рамките на тяхната компетентност и в съответствие с възложените им функции и предоставените им сили, средства и методи на дейност.

Основната им цел е да защитават националната сигурност, като използват своите специфични средства, методи и форми за разкриване, неутрализиране и подпомагане на пресичането на дейността на онези външни и вътрешни сили, които извършват посегателства срещу установения в Република България икономически, политически и идеологически строй.

Държавата изгражда правна уредба и гарантира действието на конституциите и законите, като закрепва определена система от норми, спазването на които се стимулира, а нарушаването се санкционира от органите на държавната власт. Държавата е натоварена с опазването на целостта и границите на територията, върху която се разпростира нейният суверенитет.

Държавата, защитавайки сама себе си, защитава територията и населението, което живее на нея. Тази защита е както срещу външна, така и срещу вътрешна заплаха.

Държавата, за да реализира своите функции, осъществява непрекъснатата дейност по защита на националната сигурност в няколко относително обособени области – политическа, икономическа, социална, екологична, информационна, военна, демографска, продоволствена, културологична, енергийна и др.

За отношението Държава-Сигурност има различни възгледи. Но два от тях са полярни. Според единия държавата трябва да съхрани максимално монопола си върху осигуряването на сигурността. Според втория държавата трябва да се изтегли максимално от тази си функция. Истината винаги е някъде по средата и зависи от спецификите на обществото. Вероятно обаче последното нещо, от което Държавата ще се оттегли, ще бъдат задълженията ѝ, свързани със сигурността. Защото пълното оттегляне от отговорностите, свързани със сигурността, ще означава край и на самата държава.

За ефективното управление на една Държава е нужно постоянно търсене на баланс между Сигурността и Демокрацията. След като не е намерена единна формула за достигането на този баланс, то всичко се дължи на спецификите на обществото и на негово политическо и икономическо, морално и психологическо състояние. В

ситуации на криза и на напрежение обществото има повече нужда от сигурност. При други ситуации на стабилност, спокойствие, то се съсредоточава върху необходимостта от демокрация.

Обект³⁰ на сигурността е онова съдържание, онзи смисъл и същина, които в процеса на общуването си субектите на международните отношения се стремят да съхранят, променят или постигнат (*обектът на научното познание е процес или явление, порождащи проблемната ситуация, и по тази причина е избран за научно изследване*).

В този смисъл това, което не представлява ценност, не е предмет³¹ на сигурността и не може да се свърже с проблема за международната сигурност, тъй като съществуването и съдбата му не са на вниманието на политиците, дипломатите и държавниците (*предмет на научното познание – изследваните с определена цел свойства, отношения към обекта, избран за научно изследване*).

Понятието „**ценност**“³² в много отношения е сходно с понятието „**интерес**“³³. Ценността е онова, с което трайно е свързан интересът на субекта (което той се стреми да получи, увеличи или запази от посегателството на другите).

В сложните и преминали през много върхове и спадове международни отношения има много неща, които винаги са ценности, и затова конкретната държавна външна политика всякога ги преценява като обект на сигурността. Такива са оцеляването на нацията и държавата, запазването на нейното единство, на териториалната цялост, икономическата независимост, суверенитета и други. Тези ценности представляват първостепенни обекти на сигурност. Потребността от тях е абсолютна и постоянна и е толкова висока в скалата на сигурността, че поставя всичко, което е свързано с нея, на първите места сред приоритетите на външната политика на държавата.

За субекта на сигурността (обществото) качеството „ценност“ не е всеобщо присъщо на всички неща. Обстоятелството, че онова, което външната политика на дадена държава желае да запази или промени, представлява ценност за конкретната държава, не го превръща всякога, автоматично и неизбежно в обект на сигурност. Ценност, чието

³⁰ **Обект** – това (съдържание, смисъл, същина), към което са насочени мислите, действията и чувствата... Тълковен речник на българския език.

³¹ **Предмет** – това е явление, факт, към който е насочена някаква дейност... Тълковен речник на българския език.

³² **Ценност** – стойност, важност, ползност, полза, значимост, значение на определени явления от действителността... Тълковен речник на българския език.

³³ **Интерес** – потребности, права, облаги, изгода, преимущество и полза... Тълковен речник на българския език.

запазване в бъдещето не е поставено под съмнение или чието постигане или съхраняване не се намират в условия на неопределеност, не събужда тревоги за сигурността си. Както във всички други сфери на обществения живот, така и в международните отношения сигурност и несигурност са неотделимо свързани и увеличаването на първата намалява втората и обратно. Проблеми за сигурността възникват само в условия на непълна или намаляваща такава – появяват се на границата между сигурност и несигурност и се свързват с желанието на субекта (обществото) да измени тяхното съотношение.

Несигурността може да бъде предизвикана от съществуването на: заплаха (т.е. ситуация, при която друг субект на външната политика извършва или обявява, че ще извърши действия, с които да навреди на обекта на сигурност); и опасност – съществуването на обективно развитие на увреждащите обекта обстоятелства. Разумната и предвидлива външна политика на държавата се стреми навреме да попречи и на двете, но докато в повечето случаи заплахите имат достатъчно ясен и конкретен израз, опасностите се откриват по-трудно. Причините са няколко. Заплахата е реален факт, който се случва сега и на който трябва да се противостои незабавно. Опасността се крие в сферата на възможното (бъдещо развитие) и това позволява тя да се предвиди, за да бъде избегната.

За да бъде ценността (най-често националният интерес) обект на сигурност, за обществото е нужно нейното запазване, изменение или придобиване да са в кръга на възможностите на това общество като субект на сигурността. Не може ли към определен момент да промени обстоятелствата, на дадена държава не ѝ остава нищо друго, освен, примирявайки се за момента с безсилието си, да се приспособи към тях, работейки за тяхната промяна. Но тъй като тези възможности не са постоянни и субектът (обществото) може да постига тяхното увеличаване или снижаване, те също се превръщат в ценност за него, която приемствеността изисква да бъде разглеждана и защитавана от него.

Състоянията на безопасност и на гарантирана надеждност, в които изпадат обектите на сигурността, представляват диапазон на важни за субектите на международните отношения промени, в който се разполагат проблемите за сигурността. Външнополитическото поведение, основано на превантивни действия, се стреми да не допусне обстановката да се развие така, че безопасността да бъде нарушена, защото тя има предимство пред гарантираната надеждност.

Не предметната същност на даден обект, а неговата ценност е предпоставка той да се превърне в обект именно на сигурността. И все пак предметните характеристики не са без значение, защото от тях

зависят начините и средствата за обезпечаване на тяхната сигурност. Освен това, според въпросните характеристики проблемите за сигурността се отнасят към различни сфери и подсистеми на международните отношения: политическа, културна, юридическа, икономическа, социална и т.н. Колкото и голямо да е разнообразието на обектите, които се стреми да защитава външната политика на всяка държава, между тях има връзки и често пъти много силно изразени зависимости. Те обаче не са постоянни – измененията на обстановката може да ги засилват или отслабват и ако това може да бъде контролирано от политическото поведение на субекта, той е длъжен да използва възможността да го направи.

Представянето на обекта на сигурност в сферата на международните отношения като интерес не само спомага да се намали разнообразието в теоретичните системи, но и ги приближава към същността на политиката за сигурност. Неизбежният резултат от неточното определяне на интереса става неправилната представа за обекта на сигурност, а оттук – и за начините за неговата защита. Липсата на опасност не може да бъде установена без анализ, от който се вижда, че ситуацията, в която се намира субектът, не съдържа елементи, обстоятелства и перспективи на развитие, способни да попречат да се запази или реализира конкретният интерес.

Неопределеността в развитието на обществото ни идва от многовариантността на бъдещето. Дали едно събитие ще се случи, или не зависи частично от него и отчасти от обстоятелства, които в една или друга степен са неподвластни на неговата воля. Тази неопределеност става елемент на проблема за сигурността, само когато се отнася за неблагоприятно развитие (т.е. такова, което уврежда националния интерес и се преценява от обществото като опасност или заплаха). От това следва, че съществуването на възможност и за негативно, нежелано бъдеще е необходим елемент при всеки модел на международната сигурност.

По същество усилията на външна политика, целяща да постигне повече сигурност, са насочени към намаляване на състоянието на неопределеност и към подтикване на развитието на обществото в благоприятно направление. Неопределеността може да се отнася за различни обекти на анализ, например:

- възможността да възникне опасност или заплаха;
- величината на силите, от които биха могли да дойдат заплахите;
- съотношението между тези сили и възможностите да им се противопостави;
- възможността да се получи външна подкрепа;
- надеждността на тази подкрепа и др.

Основната определяща характеристика на информацията е, че тя е знание, което сваля някаква неопределеност в материалната и нематериалната действителност. Самата информация е толкова по-необходима, колкото повече са възможните изходи на развитието или варианти на бъдещето. Това е и причината тя да е много важен ресурс за сигурността, чието значение по никакъв начин не следва да се подценява, защото при равни други условия информираният има предимство пред неинформирания.

Знанието е ресурс на сигурност, тъй като наличието му позволява да се вземат решения, които са максимално приближени до възможните най-благоприятни варианти. Изследователите на международната сигурност са единодушни в извода, че едни от главните условия за стабилността в отношенията между държавите са яснотата, последователността и предвидимостта в поведението на участващите в тях субекти. Голямо е значението на вече натрупаната като знание информация, която включва разнообразната документация, научните изследвания, практическия опит и т.н. Макар да е трудно да се каже кой от източниците е по-важен, при всички положения борбата за повече сигурност винаги е борба за възможно най-пълна и точна информация.

Съществуването на опасност или на заплахата е част от действителността, но нейното осъществяване е изцяло в сферата на бъдещето. Затова възможността то да се предвиди (т.е. навременното и точно прогнозиране) има огромно значение за обезпечаването на сигурността. Надеждните предвиждания допринасят за снижаването на равнището на неопределеност на бъдещето. Прогнозата е информация, но информация за нещо, което е изцяло напред във времето – може да се осъществи, но все още не съществува и затова не може непосредствено да се наблюдава. Затова тя винаги се определя като вторична информация (такава, която е получена чрез обработване на масиви с данни). Колкото по-масабни и достоверни са тези масиви и колкото по-перфектна е тяхната обработка, толкова резултатите са по-надеждни.

Теорията за сигурността в голяма степен е построена върху тезата, че държавата има жизненоважна роля за осигуряване на националната сигурност. Това, че цялата система за национална сигурност е създадена и продължава да съществува така, че държавата да е главен фактор за обезпечаване на сигурността на обществото и на отделния човек, е продукт на определен етап на общественото развитие. В отделни периоди тази роля се е променяла и е естествено тя постепенно да намалява с повишаване ролята на Международната сигурност. Факт е обаче, че системата за национална сигурност все още е така структурирана, че дели предизвикателствата за нея на външни и вътрешни. Така например армията се грижи главно за противодействие

на външни заплахи, а силите за вътрешна сигурност се грижат за противодействие основно на вътрешни заплахи. Но размиването на границите между структурите за вътрешна и външна сигурност обективно не би могло да следва динамиката на процесите в света и промените в глобалната сигурност. Държавата със своята система за сигурност е значително по-устойчива структура и нейното разрушаване, без да са изградени други механизми за защита на сигурността, може да доведе до опасни, непоправими щети и за държавата, и за сигурността ѝ.

Системното многообразие и полиструктурността на отношенията върху световната сцена налагат твърде различни решения за целите, средствата, начините и условията за обезпечаване на сигурността във всяка тяхна сфера и област. Така например мощната армия може да гарантира териториалната неприкосновеност на държавата, но не е в състояние да се противопостави на икономическо проникване или културна инвазия. Най-важният интерес на международната общност е запазването на световния мир и сигурност (защитата на които осигурява нормалното функциониране на международните отношения). За да запази и постига целите си, тя поддържа международния ред и правните норми, които го регулират. Поради това пренебрегването на общоприетите принципи и норми, и особено на онези, които са юридически закрепени в Устава на ООН, следва да се преценява като посегателство против световната сигурност. Тъй като международната общност се състои от нациите, държавите и индивидите в рамките на цялото човечество, образуването и съществуването ѝ са някои от средствата за защита на техните права, интереси и свободи.

Проблемите на трансграничната сигурност по естествен начин се свързват със защитата на онези държавни интереси, които пресичат границите. Обаче онова, което се определя като политическа сигурност, е по-широко от сферата на междудържавните отношения, тъй като субекти на международната политика не са само държавите (но и различни политически формации, движения и пр.). Картината се усложнява, когато сигурността и несигурността се разглеждат не върху плоскостта на международните отношения, а върху тази на външната политика (тъй като нейното формиране се развива в рамките на националните държави). При продължително съществуване конфронтацията става източник на външнополитически стереотипи (един от най-опасните от които е „образът на врага“). Поради тези причини тя е улица с еднопосочно движение и, веднъж започнала, трудно може да бъде прекратена.

Тревожното минало на споменатата студена война показва още и колко недопустимо е за обект на сигурността да се обявяват идеологии. Идеологизирането на външната политика я превръща от отношение

между нации и държави в отношение между каузи. Канонизираната и основана не на разум, а на вяра идеология се превръща в своеобразна религия. А това прави конфронтацията върху световната сцена изключително опасна за сигурността.

Историята на международната сигурност убедително показва, че най-непримиримите, неподдаващи се на разумни компромиси и решения, продължителни и кръвопролитни конфликти са тези на идеологическа и религиозна основа. Така е, защото при тях истинските интереси на нациите се заместват от тези на идеологическата и религиозната догматика. Поради това противопоставянето, основано на идеология, прави системата на международната сигурност неспособна да служи за целите, за които е създадена.